MAKROEKONOMINĖ PRIEŽIŪRA

Per praėjusį dešimtmetį ES susidūrė su didelio makroekonominio disbalanso problema ir dideliais konkurencingumo skirtumais. Tai sustiprino neigiamą 2008 m. prasidėjusios finansų krizės poveikį ir neleido veiksmingai naudoti bendrų pinigų politikos priemonių jai įveikti. 2011 m. ES nustatė makroekonominio disbalanso procedūrą, kuria siekiama nustatyti ir ištaisyti tokį disbalansą nacionaliniu lygmeniu, ypač tą, kuris gali išplisti ir paveikti kitas ES šalis.

TEISINIS PAGRINDAS

— Europos Sąjungos sutarties (ES sutarties) 3 straipsnis;

— Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 119, 121 ir 136 straipsniai.

TIKSLAI

Makroekonominio disbalanso procedūra yra priežiūros ir vykdymo užtikrinimo mechanizmas, kurio tikslas – užkirsti kelią makroekonominiam disbalansui Europos Sąjungoje ir jį panaikinti. Vykdoma priežiūra yra Europos ekonominės politikos koordinavimo semestro (2.5.4) dalis.

Ši priežiūra grindžiama tokiomis priemonėmis:

1. Įspėjimo mechanizmo ataskaita, kurią pagal rodiklių ir ribinių verčių rezultatų suvestinę rengia Komisija. Rezultatų suvestinės rodikliai rodo išorės disbalansą (einamoji sąskaita, grynoji tarptautinių investicijų pozicija, realusis efektyvusis valiutos kursas, eksporto rinkos dalių pokyčiai, darbo sąnaudos produkcijos vienetui) ir vidaus disbalansą (būsto kainos, privačiojo sektoriaus kreditų srautai, privačiojo sektoriaus skola, valdžios sektoriaus skola, nedarbo lygis ir finansų sektoriaus įsipareigojimų pokyčiai, taip pat kiti rodikliai, susiję su užimtumu ir nedarbu). Rezultatų suvestinės rodiklius visų pirma rengia Eurostatas, remdamasis ES šalių pateiktais duomenimis. Kai kuriuos duomenis taip pat rengia Europos Komisijos Ekonomikos ir finansų reikalų generalinis direktoratas (ECFIN GD), o kitus duomenis teikia tarptautinės institucijos, pavyzdžiui, Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (EBPO) ir Tarptautinis valiutos fondas (TVF), – jie pateikia konkrečių rodiklių vardiklius, taip pat Europos Centrinis Bankas (ECB), kuris prisideda prie trijų papildomų bankų duomenimis pagrįstų rodiklių. Kiekvienas rodiklis susietas su ribine verte, rodančia, kad gali kilti konkreti problema. Kai kurios ribinės vertės yra skirtingos euro zonos ir ne euro zonos valstybėms narėms. Jeigu valstybė narė viršija kelias ribines vertes, Komisija atlieka išsamų tyrimą, t. y. papildomą ekonominę analizę, siekdama nustatyti, ar makroekonominis disbalansas gali atsirasti arba jau yra susidaręs, taip pat nustatyti, ar esamas disbalansas buvo panaikintas. 2024 m. atliekant periodinę peržiūrą MDP rodikliai buvo įvertinti pagal MDP reglamentą (ES) Nr. 1176/2011, siekiant sustiprinti MDP priežiūros rodiklių rinkinį ir užtikrinti geresnę statistikos kokybę, sykiu išsaugant rezultatų suvestinės stabilumą ir aktualumą.

2. Prevencinės rekomendacijos. Jeigu, remdamasi išsamaus tyrimo rezultatais, Komisija nustato, kad yra susidaręs makroekonominis disbalansas, ji turi informuoti Parlamentą, Tarybą ir Euro grupę. Remdamasi Komisijos rekomendacija, Taryba atitinkamai valstybei narei gali teikti reikiamas rekomendacijas pagal SESV 121 straipsnio 2 dalyje nustatytą procedūrą. Šios prevencinės makroekonominio disbalanso procedūros rekomendacijos yra konkrečioms šalims skirtų rekomendacijų, kurias kiekvienų metų liepos mėnesį pagal Europos semestrą kiekvienai valstybei narei teikia Taryba, dalis.

3. Taisomosios rekomendacijos pagal perviršinio disbalanso procedūrą (PDP). Jeigu, remdamasi išsamaus tyrimo rezultatais, Komisija nustato, kad atitinkamoje valstybėje narėje yra susidaręs perviršinis disbalansas, ji turi informuoti Parlamentą, Tarybą, Euro grupę, atitinkamas Europos priežiūros institucijas ir Europos sisteminės rizikos valdybą. Remdamasi Komisijos rekomendacija ir pagal SESV 121 straipsnio 4 dalį Taryba gali priimti rekomendaciją, kurioje nurodoma, kad susidarė perviršinis disbalansas, ir susijusiai valstybei narei rekomenduojama imtis taisomųjų veiksmų. Tarybos rekomendacijoje turi būti nurodomas disbalanso pobūdis ir poveikis, išsamiai išdėstomos politikos rekomendacijos, kurių reikia laikytis, taip pat nustatomas terminas, iki kurio atitinkama valstybė narė turi pateikti taisomųjų veiksmų planą.

4. Taisomųjų veiksmų planai. Valstybė narė, kuriai pradedama perviršinio disbalanso procedūra, privalo iki Tarybos rekomendacijoje nurodyto termino pateikti taisomųjų veiksmų planą. Taryba, remdamasi Komisijos ataskaita, per du mėnesius nuo taisomųjų veiksmų plano pateikimo turi jį įvertinti.

5. Taisomųjų veiksmų vertinimas. Remdamasi Komisijos ataskaita, Taryba turi įvertinti, ar atitinkama valstybė narė ėmėsi rekomenduotų taisomųjų veiksmų. Nusprendusi, kad valstybė narė šių veiksmų nesiėmė, Taryba, remdamasi Komisijos rekomendacija, atvirkštine kvalifikuota balsų dauguma turi priimti sprendimą, kuriame nurodoma, kad nesilaikoma reikalavimų, ir rekomendaciją, kurioje nustatomi nauji taisomųjų veiksmų terminai.

6. Galimos finansinės sankcijos. Euro zonos valstybėms narėms, nesilaikančioms pagal perviršinio disbalanso procedūrą pateiktų rekomendacijų, gali būti taikomos laipsniškos sankcijos – nuo palūkaninio indėlio iki metinių baudų. Palūkaninis indėlis arba bauda turėtų sudaryti 0,1 proc. BVP.

2024 m. balandžio 29 d. Reglamentu (ES) Nr. 2024/1263, kuriuo panaikinamas Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1466/97, pertvarkoma biudžeto būklės priežiūros ir ekonominės politikos koordinavimo sistema. Esama sąveikos tarp naujojo reglamento ir Reglamento (ES) Nr. 1176/2011 dėl makroekonominio disbalanso prevencijos ir naikinimo. Pagal šią naująją sistemą Taryba gali priimti rekomendaciją, kuria pripažįstama, kad yra susidaręs perviršinis disbalansas, jei valstybė narė nevykdo nacionaliniame vidutinės trukmės laikotarpio fiskaliniame struktūriniame plane nustatytų reformų ir investicijų įsipareigojimų, skirtų atitinkamoms konkrečiai šaliai skirtoms rekomendacijoms pagal MDP įgyvendinti. Be to, valstybės narės, kurioms taikoma PDP, turi pateikti atnaujintą vidutinės trukmės laikotarpio fiskalinį struktūrinį planą, kuris dabar atlieka Reglamente (ES) Nr. 1176/2011 nustatyto taisomųjų veiksmų plano funkciją.

LAIMĖJIMAI

Nuo makroekonominio disbalanso procedūros sukūrimo 2012 m. vyko tokie pokyčiai:

— valstybių narių, kuriose gali susidaryti disbalansas, skaičius 2012–2015 m. padidėjo nuo 12 iki 16, bet 2018 m. sumažėjo iki 11, 2019 m. – iki 10, o 2020 m. ir 2021 m. – iki 9, 2022 m. iki 7, ir 2023 m. vėl padidėjo iki 9;

— valstybių narių, kuriose nustatytas perviršinis disbalansas, skaičius 2012–2017 m. padidėjo nuo 0 iki 6, tačiau 2018 m. sumažėjo iki 3 ir nekito iki 2022 m., o 2023 m. sumažėjo iki 2.

Komisija dar nepateikė siūlymų pradėti perviršinio disbalanso procedūros, nors Taryba ir Europos Centrinis Bankas ragino išnaudoti visą procedūros potencialą ir atitinkamais atvejais taikyti korekcinę dalį.

Visoms valstybėms, kuriose nustatytas disbalansas, taikomas specialios stebėsenos, kuri perviršinio disbalanso turinčiose valstybėse yra griežtesnė ir yra atliekama vykdant dialogą su nacionalinėmis valdžios institucijomis, procesas, rengiant ekspertų vizitus ir teikiant reguliarias pažangos ataskaitas. Be to, tai turėtų padėti stebėti, kaip atitinkamose valstybėse narėse įgyvendinamos konkrečioms šalims skirtos rekomendacijos.

Jei laikoma, kad valstybėje narėje kyla makroekonominio disbalanso rizika, kai kurios arba visos konkrečioms šalims skirtos rekomendacijos, patvirtintos Tarybos įgyvendinant Europos semestrą, gali būti grindžiamos makroekonominio disbalanso procedūra. Bėgant metams šių rekomendacijų skaičius padidėjo, bet jų įgyvendinimo lygis nepagerėjo.

EUROPOS PARLAMENTO VAIDMUO

Įsigaliojus Lisabonos sutarčiai, Parlamentas tapo viena iš teisėkūros institucijų daugiašalės priežiūros taisyklių nustatymo srityje (SESV 121 straipsnio 6 dalis).

Su makroekonomine priežiūra susiję teisėkūros procedūra priimti aktai sudaro sąlygas ekonominiam dialogui. Siekdamas sustiprinti Sąjungos institucijų, ypač Parlamento, Tarybos ir Komisijos, tarpusavio dialogą ir užtikrinti didesnį skaidrumą ir atskaitomybę, kompetentingas Parlamento komitetas gali pakviesti Tarybos pirmininką, Komisijos atstovus, Europos Vadovų Tarybos pirmininką ir (arba) Euro grupės pirmininką aptarti savo sprendimų arba pristatyti savo veiklos pagal Europos semestrą. Vykstant šiam dialogui Parlamentas taip pat gali suteikti galimybę pasikeisti nuomonėmis su valstybe nare, kuriai pagal PDP teikiama Tarybos rekomendacija.

Rudens pabaigoje Parlamentas reiškia nuomonę dėl vykdomo Europos semestro ciklo (įskaitant Tarybos priimtas konkrečioms šalims skirtas rekomendacijas), be kita ko, atsižvelgdamas į bendro posėdžio su nacionalinių parlamentų kompetentingų komitetų atstovais rezultatus.

Pagal makroekonominio disbalanso procedūrą Komisija, bendradarbiaudama su Parlamentu ir Taryba, nustato makroekonominių rodiklių rinkinį, kuris įtraukiamas į rezultatų suvestinę, naudojamą galimam makroekonominiam disbalansui valstybėse narėse stebėti. 2020 m. vasario mėn. Komisija pradėjo ES ekonomikos valdymo

sistemos peržiūrą, apimančią ir MDP reglamentų veiksmingumo ir pažangos, padarytos siekiant glaudesnio ekonominės politikos koordinavimo ir tolesnės valstybių narių ekonominės veiklos rezultatų konvergencijos, vertinimą.

Parlamentas remia nacionalinių parlamentų dalyvavimą rengdamas metinius susitikimus su tų parlamentų atitinkamų komitetų nariais. Be to, laikydamiesi kiekvienos valstybės narės teisinių ir politinių nuostatų, nacionaliniai parlamentai turėtų deramai dalyvauti vykdant Europos semestro veiklą ir rengiant stabilumo programas, konvergencijos programas ir nacionalines reformų programas, kad būtų didinamas priimamų sprendimų skaidrumas, atsakomybė ir atskaitomybė už juos.

Maja Sabol / Samuel De Lemos Peixoto
12/2025